

***“Wat zeg je liever:
20% is geslaagd of 80% is gezakt?”***

Een verklarend onderzoek naar attribuutframing

Bachelorscriptie Taal- en Cultuurstudies geschreven door M.C. Rademaker (3692485)

Onder begeleiding van dr. B.C. Holleman

Hoofdrichting TCS: Communicatiekunde

Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht

November 2012

Universiteit Utrecht

Abstract

'Wanneer zeg je wat?' is de vraag die centraal staat in dit onderzoek. Er is namelijk een keuze voorhanden wanneer men iets formuleert. Men zou bijvoorbeeld scholieren die een tentamen hebben gemaakt, kunnen *framen* in termen van '20% van de scholieren is geslaagd' of '80% van de scholieren is gezakt'. Dit is een voorbeeld van attribuutframing; het kiezen tussen twee equivalente frames die hetzelfde omschrijven. Eerder onderzoek toont aan dat attribuutframing van invloed is op de evaluatie en interpretatie van de hoorder over een bepaald object. Dit onderzoek bouwt voort op een nog lopend onderzoek van Holleman en Pander Maat. Er is door middel van een vragenlijst met scenario's gekeken naar het effect van een toename wanneer een proportie de kleinste is op statische taken. Daarbij is vormgeving gemanipuleerd door middel van staafdiagrammen en teksten in de items te plaatsen. Bovendien is er gekeken naar het verschil tussen symmetrische ('Cola' versus 'Fanta') en asymmetrische paarden ('winnen' versus 'verliezen'). Er is gebleken dat bij statische taken vooral geframed wordt in termen van de grootste proportie. Hierbij zijn er vooral veel effecten gevonden op de symmetrische paarden. De presentatie van de items blijkt een minder grote rol te spelen dan verwacht.

Inhoudsopgave

Abstract	2
1. Inleiding	4
1.1 huidig onderzoek	
2. Methode	8
2.1 Instrumentatie	
2.2 Afnameprocedure	
3. Resultaten	11
3.1 Proefpersonen	
3.2 Fillers	
3.3 Items	
4. Conclusie / discussie	15
4.1 Vervolgonderzoek	
5. Literatuurlijst	18
5.1 Tabellen- en voorbeeldenlijst	
6. Bijlagen	19
Bijlage 1 – scenario's versie 1	
Bijlage 2 – scenario's versie 2	
Bijlage 3 – scenario's versie 3	
Bijlage 4 – scenario's versie 4	
Bijlage 5 – Schema van de items en fillers	
Bijlage 6 – SPSS output	
Bijlage 7 – Datafile + codeboek (op de CD in de bijlage)	

1. Inleiding

Wat zeg je eigenlijk? 'Is 20% van de scholieren geslaagd' of 'is 80% van de scholieren gezakt'? En wanneer zeg je wat? Deze en vragen zoals 'is het glas vol of half leeg?' kunnen geschaard worden onder het fenomeen: *attribuutframing*. Men spreekt van attribuutframing als een object/attribuut beschreven wordt in termen van positief gewaardeerde proporties of in gelijkwaardig negatief gewaardeerde proportie (Levin en Gaeth, 1988). Het door de spreker gekozen frame beïnvloedt de evaluatie van de hoorder over een bepaald object (Levin en Gaeth, 1998). Belangrijk hierbij is om te zorgen dat de paardelen werkelijk equivalent en tegenovergesteld aan elkaar zijn. Terug kijkend naar het voorbeeld over scholieren kunnen de volgende vragen gesteld worden; Wat gebeurt er met de evaluatie van de leerlingen wanneer ze horen dat 20% van de scholieren is geslaagd? En wat zullen ze denken als genoemd wordt dat 80% van de scholieren gezakt is? Waarom en wanneer wordt gekozen voor welk frame? Deze zogeheten *framingeffecten* zullen in dit onderzoek onderzocht worden.

Valence-consistent-shift

Het effect van framing is eerder door Levin en Gaeth (1988) onderzocht. Zij onderscheiden drie vormen van framing, waarvan attribuutframing er een is. Een *valence-consistent-shift* is een framingeffect dat vaak voorkomt in onderzoeken naar attribuutframing. Objecten die met positief gewaardeerde termen beschreven worden zijn in de meeste gevallen de objecten die geprefereerd worden (Levin, Schneider en Gaeth, 1998). Het komt er op neer dat objecten met positieve termen een positieve evaluatie krijgen.

Referentiepunthypothese

Door psychologen is er veel onderzoek gedaan naar de rationaliteit achter de keuze voor een frame. Er werd gekeken waar de keuze voor een frame op gebaseerd werd, of dat oorzaak van een keuze bij de formuleringen van de frames ligt. Veel onderzoek is reeds gedaan naar de voorkeuren van hoorders in combinatie met de beschreven frames en de effecten van de frames (Levin en Gaeth, 1988). Er zou echter ook gekeken moeten worden naar de productie van frames. McKenzie en Nelson (2003) hebben in hun onderzoek aandacht geschonken aan de manier waarop sprekers framen. Zij stellen dat sprekers een frame kiezen op basis van een eerder bepaald referentiepunt; *reference point hypothesis*. Deze hypothese van McKenzie en Nelson (2003) voorspelt dat sprekers een frame kiezen voor een bepaald object op basis van een frame dat is toegenomen ten opzichte van het referentiepunt van de spreker. Bijvoorbeeld een glas water dat eerst leeg is en bijgevuld wordt, zal eerder in termen van 'half vol' geframed worden dan 'half leeg'. De referentiepunthypothese wordt in onderzoek van Sher en McKenzie (2006) ondersteund. Bovendien geven zij aan dat deze hypothese een verklaring kan zijn voor de valence-consistent-shift. Op het moment dat iemand voor een positief frame kiest, kan gezegd worden dat iets positiever is dan diegene in eerste instantie verwacht had. Het frame dat gekozen is, wordt gevormd doordat het positieve frame 'hogere' ligt dan zijn of haar referentiepunt (Sher en McKenzie, 2006).

Naast ondersteuning voor de referentiepunthypothese, hebben Sher en McKenzie (2006) gekeken naar de basisprincipes van de framingliteratuur. In alle onderzoeken naar framing is men ervan uit gegaan dat er in experimenten gebruik werd gemaakt van equivalente paardelen. Een framingeffect bestaat uit equivalente paardelen die tot afwijkende conclusies kunnen leiden. McKenzie en Nelson hebben de vraag gesteld of deze paardelen wel daadwerkelijk equivalent zijn, aangezien uit onderzoek blijkt dat er toch een bepaalde evaluatie aan een paardeel hangt.

Information Leakage

Voorbeelden van veronderstelde equivalente paardelen zijn '20% vet' versus '80% mager', '30% gewonnen' versus '70% verloren' of '80% goede' versus '20% foute antwoorden'. Sher en McKenzie (2006) hebben het fenomeen *information leakage* onderzocht. Vaak zijn frames sturend doordat ze bepaalde informatie lekken en dus niet werkelijk equivalent. Het is belangrijk om rekening te houden met dit fenomeen in experimenten. Sher en McKenzie (2006) hebben een experiment uitgevoerd waarbij naar positieve frames gekeken wordt. Er is gebleken dat een positief frame een positieve conclusie geeft. Dit effect is meegenomen in het onderzoek van Holleman en Pander Maat (2009).

Argumentatieve Oriëntatie

Het is gebleken dat frames niet informatief equivalent zijn. Er zit namelijk een sturing in een frame, die relevant is voor de framingskeuze die veroorzaakt dat er verschillende conclusies getrokken kunnen worden. Wat betreft de equivalentie van paardelen, zijn er behalve information leakage nog twee pragmatische fenomenen waar rekening mee gehouden moet worden. Allereerst de *argumentatieve oriëntatie* die wordt besproken in het artikel van Holleman en Pander Maat (2009). Ducrot (1980) stelde eerder al dat tegengestelde conclusies teweeg gebracht kunnen worden door antoniemen (Holleman en Pander Maat, 2009). Hoewel het equivalente paardelen lijken, kan een uiting zoals 'een half volle agenda' betekenen dat iemand heel druk is en 'een half lege agenda' het tegenovergestelde daarvan. Met het frame wordt als het ware op voorhand gekozen welke conclusie getrokken dient te worden. Dit principe wordt door Holleman en Pander Maat *argumentatieve oriëntatie* genoemd, en behelst het idee dat de zender een van de twee frames kiest. Een van deze frames is gelijk aan de conclusie die de spreker zich voorneemt, voor de hoorder. De hoorder daarentegen, ziet het gekozen frame van de spreker als aanwijzing richting de gewenste conclusie. Het gekozen frame kan gezien worden als argumentatief relevant voor het trekken van een conclusie (Spijker, 2008).

Gemarkeerdheid

Het laatste pragmatische fenomeen wat besproken zal worden is *gemarkeerdheid* of *ongemarkeerdheid* van woorden. Deze principes zouden kunnen verklaren waarom paardelen mogelijk niet (geheel) equivalent zijn. Een deel van het woordpaar is meestal *gemarkeerd* te noemen, dit wil zeggen dat dit deel uitzonderlijker is dan het andere deel. Het *ongemarkeerde* paardeel kan de 'standaardvorm' genoemd worden. Een voorbeeld van een gemarkeerd woord is 'directrice' (vs. het mannelijke 'directeur') (Holleman en Pander Maat, 2009). Vrouwelijke woorden zijn vaker gemarkeerd, omdat deze woorden anders eindigen en niet-standaard zijn. Volgens Givón (1995) is *cultural saliency* dan ook een van de belangrijkste mechanismen achter gemarkeerdheid. Cultural saliency houdt in dat er normen gelden die door de cultuur gevormd zijn. Deze normen bepalen welk deel van een antoniem als ongemarkeerd gezien kan worden. Een voorbeeld hiervan in de Westerse cultuur is de asymmetrische verhouding tussen mannen en vrouwen. Hierbij is 'man' het ongemarkeerde paardeel en 'vrouw' het gemarkeerde paardeel. Daarnaast zijn positief gewaardeerde termen zoals 'slagen' ongemarkeerd en negatieve uitingen zoals 'zakken' gemarkeerd. Holleman en Pander Maat (2009) geven hiervoor de verklaring dat non-gebeurtenissen en non-staten minder makkelijk geconceptualiseerd kunnen worden. Het is echter wel zo dat gemarkeerdheid afhangt van de beschreven situatie. Gemarkeerdheid laat zich namelijk leiden door de richting of het doel van het proces waarin de proportie zich bevindt (Holleman en Pander Maat, 2009). Situaties worden in de meeste gevallen beschreven in termen van datgene dat af is, in plaats van hetgeen dat nog gedaan moet worden. Zo zal men, wanneer een glas gevuld wordt, 'vol' als ongemarkeerde term kunnen bestempelen. Het tegenovergestelde geldt wanneer een glas geleegd wordt; dan zal 'leeg' eerder ongemarkeerd zijn. Het belang van deze gemarkeerdheid is het idee dat de evaluatie van gemarkeerde termen meer beperkt is. Dat wil zeggen dat een gemarkeerde term een bepaalde sturing met zich mee brengt en daardoor sommige interpretaties uitsluit.

Het komt erop neer dat informatie op drie manieren lekt. Zo bestaat de argumentatieve oriëntatie, de informatie over de vorige toestand of informatie over het referentiepunt. Er bestaat een kwestie tussen het statische referentiepunt en het referentiepunt wat de voorgaande situatie aan duidt, oftewel de verhouding tussen het grootste en het stijgende referentiepunt moet worden onderzocht. De vraag is wat er gebeurt als de proportie meer ambigu is; als de proportie de grootste is en afneemt, en er een keuze gemaakt moet worden tussen deze proporties.

De grootste proportie en de stijgende proportie

Wat betreft de proportie grootte maken Sher en McKenzie (2006) in hun onderzoek een onderscheid tussen de grootste proportie en de stijgende proportie. Zij stellen aan de ene kant dat wanneer er gekozen moet worden tussen attribootframes, er in de meeste gevallen gekozen wordt voor de proportie die relatief groter is. Uit onderzoek van Sher en McKenzie (2006), waarbij proefpersonen een muntje op moesten gooien, bleek dat meer dan de helft van de proefpersonen de uitkomsten beschreef in termen van de grootste proportie. Deze resultaten kunnen ook te maken hebben met de referentiepunthypothese.

Aangezien er twee zijden aan een munt zitten, zou men verwachten dat de kans op 'kop' en 'munt' even groot is, namelijk '50% kop' versus '50% munt'. Wanneer dit niet zo blijkt te zijn, zou men kunnen zeggen dat er een voorkeur bestaat voor de proportie die groter is dan het referentiepunt; de zijde die vaker dan 50% gegooid wordt. Aan de andere kant zeggen Sher en McKenzie (2006) dat in de meeste gevallen van framing, gekozen zal worden voor de proportie die stijgt in plaats van de dalende proportie. Volgens Sher en McKenzie (2006) framen mensen een glas die voorheen leger was en dus gevuld wordt, in termen van 'vol'. Het glas is voller dan de voorgaande toestand, ofwel het referentiepunt. Tevens bleek uit hun onderzoek dat personen een glas dat geleegd wordt het liefste framen in termen van 'half leeg'. Er komt, zoals gezegd, een probleem om de hoek kijken wanneer men spreekt over de grootste proportie in vergelijking met de kleinste proportie die stijgt.

Sher en McKenzie (2006) geven echter in hun artikel aan dat de grootste en stijgende proportie niet per se twee strijdende principes zijn. Zij stellen dat er een effect veroorzaakt kan worden door de gegeven taak. Holleman en Pander Maat (2009) hebben onderzocht wat het effect van de taak is op het kiezen van een frame in termen van de stijgende of de grootste proportie. In hun onderzoek hebben zij de proefpersonen een interpretatie- en productietaak gegeven. Hierbij wordt het frame 'het vlees bevat 5% vet' gegeven. Tevens werd een evaluatie gegeven van het scenario: 'Algemeen wordt aangenomen dat het een gezond product is'. Proefpersonen kregen de taak om het scenario te completeren door een van de volgende opties te kiezen: 'het vlees bevat 5% vet' versus 'het vlees is voor 95% mager'. In hun onderzoek hebben zij gebruik gemaakt van meerdere taken om zo het effect van de taak op attribuutframing te kunnen onderzoeken. Er is gebleken dat interpretatie- en productiefames gevormd worden door de *argumentative orientation heuristic* (Holleman en Pander Maat, 2009). Dit betekent dat het gekozen frame waarin men de taak voorlegt, uiteindelijk de richting voor de getrokken conclusie (reeds) behelst. Daarbij kan gekeken worden naar het effect hiervan op de keuze voor de grootste of de stijgende proportie.

1.1 Huidig onderzoek

Kortom kan gezegd worden dat er een verband bestaat tussen information leakage en de proportie grootte en richting van de proportie. Hierboven zijn verschillende regels omtrent framing beschreven. Er zijn in principe twee delen waarin geframed kan worden; het grootste paardeel en het stijgende paardeel. In dit onderzoek zullen deze twee framingskeuzen vergeleken worden. De proportie die het grootste is en mogelijk stijgt, zal vergeleken worden met de proportie die het kleinste is en stijgt. Uiteindelijk wordt onderzocht welke interpretatie de overhand heeft, wanneer beide opties voorgelegd worden. Met deze specificatie borduurt dit onderzoek voort op eerder en nog lopend onderzoek van Holleman en Pander Maat. Zij onderzoeken wanneer gekozen wordt voor het frame 'het grootste paardeel' of 'het stijgende paardeel'. Hierbij nemen zij symmetrische (zoals het verschil tussen 'Cola'/'Fanta', waarbij er geen duidelijke voorkeur bestaat) en asymmetrische paardelen (waarbij een duidelijke voorkeur aangegeven kan worden, zoals bij 'winnen' en 'verliezen') op in de scenario's. De meeste mensen zouden een asymmetrisch paardeel willen framen in termen van 'winnen', omdat het de positief gewaardeerde proportie is. Als laatste kijken Holleman en Pander Maat naar het verschil tussen dynamische en statische taken. Er is echter in dit onderzoek louter gekeken naar statische taken. Statische taken vragen naar één moment, terwijl dynamische taken vragen naar een verschil tussen twee situaties. 'Hoe zou je de situatie in 2010-2011 het liefst beschrijven?' is een voorbeeld van een statische taak. In een lezing van Holleman en Pander Maat (2011) aan de Universiteit van Leiden, benoemen zij vanuit hun onderzoeksresultaten dat wanneer er een statische taak gegeven wordt, er een voorkeur bestaat voor framing in termen van de 'grootste proportie'. De vraag die in dit onderzoek centraal zal staan luidt:

Wat voor effect heeft een toename wanneer de proportie (nog steeds) de kleinste is en welk effect heeft de vormgeving hierbij wanneer een statische vraag gesteld wordt?

Er zal gekeken worden naar de combinatie van framing in 'de grootste proportie' en 'de stijgende proportie'. Daarnaast zullen mogelijke verschillen tussen symmetrische en asymmetrische paardelen meegenomen worden. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat bij ongelijke verdeeldheid van equivalente frames, eerder gekozen zal worden voor het frame met de grootste proportie (Holleman en Pander Maat, nog te publiceren; Sher en McKenzie, 2006). Wat betreft de stijgende proportie kan, naar aanleiding van onderzoek door Sher en McKenzie (2006), gesteld worden dat de stijgende proportie geprefereerd wordt

boven de dalende proportie. Dit is echter nog niet onderzocht in combinatie van statische taken en meerdere soorten paardelen. Het doel van dit onderzoek is om het onderzoek van Holleman en Pander Maat te repliceren en mogelijk te generaliseren wat betreft de vormgeving. Holleman en Pander Maat maken in hun onderzoek gebruik van tabellen en taartdiagrammen, terwijl in dit onderzoek staafdiagrammen en tekstitems centraal zullen staan.

Vormgeving

Zoals gezegd, zal in dit onderzoek gekeken worden naar de effecten van vormgeving bij het bovengenoemde probleem tussen grootste proporties en stijgende proporties. In dit experiment is gekozen voor staafdiagrammen en vraagstellingen in tekstvorm. Volgens onderzoek van Zacks en Tversky (1999) worden staafdiagrammen geassocieerd met discrete vergelijkingen tussen data. De theorie die Zacks en Tversky (1999) in hun onderzoek gebruiken is gebaseerd op het *Gestalt principe*. Hierop voortbordurend zou het makkelijker moeten zijn om discrete vergelijkingen te maken tussen individuele datapunten in een staafdiagram, dan wanneer men zou kijken naar bijvoorbeeld een lijndiagram of teksten. Hiernaast zeggen Tversky, Zacks, Lee, en Heiser (2000) dat wanneer er gebruik wordt gemaakt van een staafdiagram, proefpersonen meer geneigd zijn om de data te interpreteren met behulp van termen zoals 'hoger', 'lager' en 'groter dan', 'lager dan'. Wat betreft de weergave van de staafdiagrammen moet rekening gehouden worden met het *figure ground effect*. Het figure ground effect behelst het effect dat een 'figuur' op de voorgrond lijkt te staan. Er wordt een 'voorground' en een 'achtergrond' gecreëerd, waardoor er een diepteperceptie is ontstaan (Todorovic, 2011). Door deze diepteperceptie kan een van de twee proporties in het staafdiagram gezien worden als dominant. Het figure ground principe is tevens relevant voor gemarkeerdheid. Een voorbeeld hiervan is gebaseerd op een van de items uit dit onderzoek. Proefpersonen kunnen in dat item kiezen tussen een formulering van '75% heeft in de loterij een prijs gewonnen' tegen '25% heeft in de loterij geen prijs gewonnen'. 'Prijs', de gemarkeerde versie, zou gezien kunnen worden als de voorgrond. 'Geen prijs' kan daarentegen gezien worden als de achtergrond en dus als het ongemarkeerde onderdeel.

Praktisch belang

De kennis die voortvloeit uit dit onderzoek kan bij veel doeleinden gebruikt worden: van ziekte beeldverwachtingen, overtuigingstactieken tot marketing. De achterliggende oorzaken van frames komen door dit soort onderzoek aan het licht. De conclusies uit dit onderzoek zouden relevant kunnen zijn bij ziektebeeldverwachtingen, omdat men er op deze manier achter kan komen hoe, in dit geval de patiënt, het beste op de hoogte gebracht kan worden van het verloop van zijn of haar ziekte. Daarbij kan men door onderzoek naar framing erachter komen hoe mensen frames interpreteren. Tevens kan gekeken worden hoe 'slechte boodschappen' het beste bij de patiënt gebracht kunnen worden. Uiteindelijk na veel framingonderzoek zou men kunnen weten hoe informatie het best en zo objectief mogelijk overgebracht kan worden. Bovendien kan framingsonderzoek een bijdrage leveren aan het verkopen van producten. Hierbij kan men denken aan de tekst op een verpakking van vlees die geframed kan worden in termen van '25% mager' versus '75% vet'. Door onderzoek naar dit soort framingeffecten kan uiteindelijk een uitspraak gedaan worden over hoe productlabels, advertenties enzovoorts het beste opgesteld kunnen worden. Dit kan belangrijk zijn, omdat een product op deze manier zo aantrekkelijk mogelijk gepresenteerd kan worden aan de consument. Tevens kan door onderzoek naar framing een beter begrip van tekstinterpretatie worden verworven. Framingsonderzoek richt zich niet alleen op het tekstuele aspect, want framingsonderzoek kan ook een betere kijk opleveren wat betreft werkelijkheidsperceptie van personen.

2. Methode

In dit onderzoek is gekeken naar attributframing. Specifieker gezegd is er gekeken naar een mogelijk effect van de toenemende proportie, wanneer deze proportie nog steeds de kleinste is. De focus ligt dus op de grootste proportie en de stijgende proportie. Om achter de voorkeur van de meeste mensen te komen is een experiment afgenomen dat lijkt op een enquête, namelijk een vragenlijst met scenario's (zie paragraaf 2.1). De proefpersonen die deel hebben genomen aan dit experiment zullen in paragraaf 3.1 van de resultaten besproken worden. In paragraaf 2.2 en 2.3 zal de methode van onderzoek beschreven worden.

2.1 Instrumentatie

Bij het lopende onderzoek van Holleman en Pander Maat wordt tevens door drie andere bachelorstudenten een bijdrage geleverd. Zo zijn er in totaal vier soorten aanpassingen gedaan in de scenario's. In twee van de vier onderzoeken (waaronder het onderzoek van Rianne van Capelle en dit onderzoek) wordt het stellen van gesloten vragen getoetst. In tegenstelling tot het onderzoek van Rianne, is in dit onderzoek gekeken naar statische taken waarbij gevraagd is naar één moment. 'Hoe zou je de situatie in 2010-2011 het liefst beschrijven?' is een voorbeeld van de statische variant die in dit experiment gebruikt is. Dit is de formulering zoals alle vragen gesteld zijn. Alle vier de scenario vragenlijstversies zijn toegevoegd als bijlage een tot en met vier.

De vragenlijst bestaat uit fillers en items/scenario's. De fillers zijn vragen die moeten afleiden van het werkelijke doel van het onderzoek. Hierbij is het echter van belang dat de proefpersonen de scenario's en fillers serieus nemen en de fillers dus nog enig verband met het onderzoek moeten hebben. Hieronder worden weergegeven welke twee varianten gebruikt zijn.

Voorbeeld 1 – Filler variant 1: vraag 6

Na een steekproef op een druk kruispunt in Rotterdam is gebleken dat 65% van de fietsers 's middags door rood rijdt en 35% van de fietsers op groen wacht.

Hoe zou u de uitslag van de steekproef het liefst formuleren?

- a) 65% van de fietsers rijdt door rood.
- b) 35% van de fietsers rijdt niet door rood.

Voorbeeld 2 – Filler variant 2: vraag 11

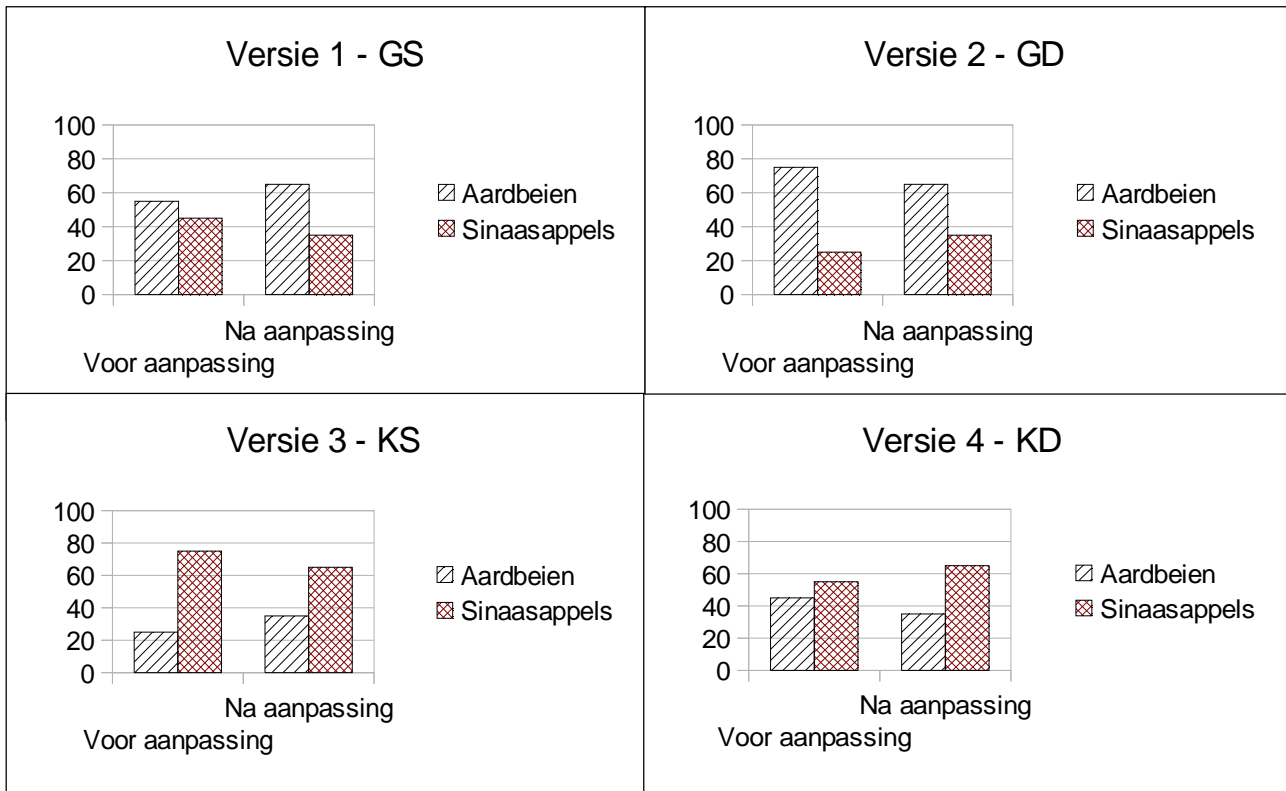
Bij de ANWB autorijsschool wilde deze maand 250 mensen hun praktijkexamen doen. Alle resultaten zijn bijgehouden. 40% van de personen is geslaagd. Is dit meer of minder dan u verwacht had?

Meer / minder

Naast dat de fillers moeten afleiden van het werkelijke doel van het onderzoek, dienen de fillers ook als check. Door te kijken naar de gegeven antwoorden op de fillers, is te zien of de gevonden effecten toegeschreven moeten worden aan verschillen tussen proefpersonen of aan de manipulaties. Wanneer de proefpersonen veel dezelfde antwoorden geven, is het aannemelijk dat de gevonden effecten toe te schrijven zijn aan de manipulaties.

De items zijn afkomstig uit het onderzoek van Holleman en Pander Maat (nog te publiceren). In de items is er variatie per versie aangebracht. Er zijn vier kwantiteiten per item: grootste en stijgend (GS), grootste en dalend (GD), kleinste en stijgend (KS) en tot slot de kleinste en dalend (KD). In elke versie is een van deze kwantiteiten geplaatst. Verwacht wordt dat proefpersonen bij een statische taak het liefst framen in termen van GS en GD, ofwel de grootste proportie. Deze kwantiteiten voor item 1 zien er als volgt uit:

Voorbeeld 3 – Weergave van alle kwantiteiten in de staafdiagrammen op item 1

De verdeling van deze kwantiteiten over de versies is in bijlage 5 weergegeven. In dit onderzoek zijn de laatste twee items (vraag 33 en 34) zelf bedacht en nieuw toegevoegd. Deze zijn tot stand gekomen door de andere items als voorbeeld te gebruiken. In totaal zijn er zestien zogenaamde fillers toegevoegd in de vragenlijst. Deze fillers zijn zelf verzonden vragen die de proefpersoon af moet leiden van de echte taak, hierbij is de originele vragenlijst van Holleman en Pander Maat (nog te publiceren) wederom als voorbeeld gebruikt.

Naast het type taak (statisch/dynamisch), de kwantiteit (GS/GD/KS/KD) zijn er nog twee factoren in dit onderzoek gemanipuleerd. Allereerst is er een verschil aangebracht in het soort paardelen. Zo zijn er symmetrische paardelen, waarbij over het algemeen geen sterke voorkeur is voor een van de twee delen (bijvoorbeeld 'aardbeien' of 'sinaasappels'). Maar er zijn ook asymmetrische paardelen waarbij over het algemeen wel een voorkeur voor een van de twee uit het paar is, zoals in 'winnen' en 'verliezen'. De twee soorten paardelen zijn zo gelijk mogelijk verdeeld over de verschillende items. De verdeling is hieronder weergegeven, maar is ook schematisch weergegeven in bijlage 5.

<i>Symmetrische items</i>	1, 3, 5, 8, 25, 28, 30 en 32
<i>Asymmetrische items</i>	9, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 24 en 34

Zoals reeds genoemd in de inleiding, is het laatst gemanipuleerde aspect de vormgeving. In dit experiment is gekozen voor staafdiagrammen en tekst. Er is voor deze vormgeving gekozen, omdat Holleman en Pander Maat in een lopend onderzoek kijken naar het gebruik van tabellen en taartdiagrammen. Op deze manier zullen alle mogelijke vormen van presentatie onderzocht worden. De keuze voor staafdiagrammen hangt samen met de keuze voor het gebruik van statische taken in de scenario's. De uitgebreide redentatie wat betreft de keuze voor staafdiagrammen staat in de inleiding weergegeven op pagina 6. De variatie in vormgeving in dit onderzoek, het lopende onderzoek van Holleman en Pander Maat en het onderzoek van bachelorstudente Rianne van Capelle kan mogelijk een effect geven op de evaluatie van de proporties. Wat betreft de weergave van de staafdiagrammen is in dit onderzoek gekozen voor een schaalverdeling van twintig procent. Het minimum van de y-as is 0% en maximum is 100%. Daarnaast is de ene proportie in staven met diagonale strepen weergegeven en de andere proportie met ruitjes. Deze invulling van de staven is gekozen om het figure ground effect te voorkomen. De strepen en ruitjes moeten voorkomen dat de proefpersonen bij voorbaat een voorkeur voor één van de twee proporties hebben.

2.2 Afnameprocedure

Alle vragenlijsten zijn met pen-en-papier afgenomen in ruimtes die zo goed mogelijk gelijk aan elkaar zijn, wat betreft rust en geluid. In de meeste gevallen zijn de vragenlijsten met scenario's afgenomen bij mensen thuis in een stille woonkamer of in een van de rustige vergaderruimtes op de studentenvereniging C.S. Veritas. Andere proefpersonen hebben de vragenlijst met scenario's ingevuld op het centraal station van Utrecht. Per keer is de vragenlijst aan een klein aantal proefpersonen tegelijk uitgedeeld. Deze methode is bedacht om de rust te bewaren en de proefpersonen de vragenlijst zo geconcentreerd en betrouwbaar mogelijk in te kunnen laten vullen. Daarnaast had dit als voordeel dat ik alle vragenlijsten na heb kunnen lopen op eventuele vergeten vragen. Wanneer een proefpersoon een vraag vergeten was in te vullen, heb ik gevraagd of de vraag alsnog ingevuld kon worden. Dit zorgt er voor dat het aantal missing items flink beperkt wordt.

In totaal hebben 101 proefpersonen deelgenomen aan dit experiment. Deze proefpersonen zijn op allerlei locaties gevraagd, zoals in de voorgaande alinea reeds beschreven. De proefpersonen zijn om hun medewerking gevraagd op station Utrecht Centraal, binnen studentenvereniging C.S. Veritas en bij de proefpersonen thuis. Bij de keuze van proefpersonen is getracht een zo groot mogelijke diversiteit te vinden in opleidingsniveau en leeftijd. Daarnaast is getracht evenveel mannen als vrouwen deel te laten nemen aan het experiment. Deze gelijke verdeling is gewenst om uit te sluiten dat de resultaten van het experiment te wijten zijn aan verschillen tussen de proefpersonen. Op het moment dat de versies goed verdeeld zijn over de proefpersonen en deze groepen gelijk zijn, kunnen de resultaten toegeschreven worden aan effecten van de manipulaties in de scenario's.

Tijdens en na de afname was er in de meeste gevallen commentaar van de proefpersonen op de vragenlijst met scenario's. Het meest genoemde commentaar was de tijdsduur. De proefpersonen vonden de vragenlijst te lang duren. De meeste proefpersonen hadden twintig minuten nodig om de vragenlijst in te vullen. Opvallend hierbij was dat de oudere mensen (40 tot 60 jaar) langer bezig waren met het invullen van de vragenlijst. Daarnaast vonden de proefpersonen dat de scenario's te veel tekst bevatte. Het commentaar van enkele proefpersonen was dat 'de verhaaltjes' bij elke vraag niks toevoegden en alleen maar meer tijd kostte. Echter waren sommige proefpersonen van mening dat de verhaaltjes juist extra duidelijkheid gaven.

Tot slot was het commentaar van de proefpersonen dat de taak zelf te lastig was. Voor velen was de precieze bedoeling van de vraag/scenario niet duidelijk. Dit resulteerde in een aantal 'foutief' ingevulde scenario's en scenario's waarbij extra uitleg over de taak gewenst was. Wanneer de bedoeling van de vraag niet duidelijk was heb ik de volgende uitleg gegeven: "Het is de bedoeling om te kiezen tussen een van de twee proporties. Omcirkel hierbij een van de twee proporties die achteraan de zin staan en geef het percentage dat daarbij hoort".

3. Resultaten

Alle data zijn geanalyseerd met behulp van statistiek programma SPSS. Hieronder wordt weergegeven hoe de versies gerandomiseerd zijn over de proefpersonen. Daarna zal gekeken worden naar de resultaten van de fillers, om tot slot de getoetste items te bekijken.

3.1 Proefpersonen

Dit onderzoek bevat data van 101 proefpersonen. Allen hebben zij een vragenlijst van 34 vragen ingevuld. De proefpersonen zijn ouderen, studenten en scholieren vanaf zestien jaar. De herkomst en leeftijden van de proefpersonen zijn divers, zo is de jongste proefpersoon zestien jaar en de oudste proefpersoon zeventig jaar. Het is gebleken dat de versies goed verdeeld zijn over de leeftijden ($X^2=104,78$; $df=105$; $p=0,49$). De gemiddelde leeftijd van de proefpersonen is 33 jaar (sd 15,8). Van de proefpersonen is 44% man en 56% vrouw. Uit een Chikwadraattoets is gebleken dat de verschillende versies goed verdeeld zijn wat betreft de man/vrouw-verhouding ($X^2=3,13$; $df=3$; $p=0,37$). Wat betreft het opleidingsniveau van de proefpersonen is uit een Chikwadraattoets gebleken dat er geen significant verschil is tussen de versies ($X^2=6,18$; $df=9$; $p=0,72$) en de versies dus goed verdeeld zijn over de proefpersonen qua opleidingsniveau. In tabel 1 wordt de verdeling van het opleidingsniveau weergegeven.

Tabel 1 – Overzicht van opleidingsniveau

	Aantal proefpersonen (N=101)	Percentage
WO	41	40,6%
HBO	35	34,6%
MBO	22	21,8%
Anders	3	3%

3.2 Fillers

Wat betreft de fillers is gebleken dat bij elke filler de meerderheid van de proefpersonen dezelfde antwoorden hebben gegeven, ongeacht de ingevulde vragenlijst versie. Dit is voor alle fillers getoetst met een Anova-toets met post hoc Scheffe. Alle mogelijke verschillen blijken niet significant te zijn. Bij elke filler blijkt meer dan 50% van de proefpersonen voor hetzelfde antwoord gekozen te hebben.

3.3 Items

Doordat gebleken is dat de versies goed gerandomiseerd zijn over de proefpersonen, kan gekeken worden naar de gegeven antwoorden op de items. Er zal vooral gelet worden op de grootste proportie en de stijgende proportie met behulp van een tweewegsvariantie-analyse per item. Item 33 is buiten de analyse gelaten, omdat de kwantiteiten (GS/GD/KS/KD) niet goed verdeeld waren over de versies. De resultaten op de overige items zijn als volgt naar voren gekomen, zoals in tabel 2 weergegeven.

Tabel 2 - weergave van alle resultaten met tweewegsvariantie-analyse voor de items

Nr. van de vraag	N	Proportie gecodeerd als 1	Hoofdeffect van grootste proportie		Hoofdeffect van toegenomen proportie		Grootste proportie		Kleinste proportie		Toegenomen proportie		Afgenomen proportie	
			F	P	F	P	%	N	%	N	%	N	%	N
1	101	Aardbeien	6.92	0.01*	6.07	0.02*	75%	52	51%	49	75%	51	52%	50
3	101	Mannen	17.77	0.001*	0.69	0.41	76%	50	37%	51	53%	49	60%	52
5	101	Softbal	24.13	0.001*	0.68	0.41	73%	52	29%	49	55%	49	48%	52
8	101	Body lotion	41.06	0.001*	3.11	0.08	86%	50	33%	51	66%	50	53%	51
9	101	Slagen	0.30	0.58	1.42	0.24	76%	51	72%	50	80%	49	69%	52
12	101	Raak	0.90	0.35	5.33	0.02*	85%	46	76%	55	89%	53	71%	48
14	101	Scoren	2.29	0.13	2.54	0.12	82%	50	71%	51	82%	51	70%	50
16	101	Slagen	2.88	0.09	6.08	0.02*	81%	52	67%	49	84%	51	64%	50
17	101	Slagen	1.43	0.24	0.65	0.42	83%	53	73%	48	75%	52	82%	49
19	101	Gewonnen	3.70	0.06	0.11	0.74	92%	50	78%	51	84%	50	86%	51
21	101	Prijs	7.87	0.01*	0.78	0.39	88%	50	65%	51	73%	51	80%	50
24	101	Gewonnen	6.58	0.01*	0.41	0.52	96%	51	80%	50	90%	50	86%	51
25	101	Schape	50.08	0.001*	0.28	0.60	76%	50	18%	51	50%	52	43%	49
28	100	Katten	54.83	0.001*	0.07	0.79	74%	51	14%	50	42%	48	46%	52
30	101	Snickers	54.58	0.001*	1.19	0.28	72%	53	12%	48	47%	51	40%	50
32	101	Tomatensoep	40.80	0.001*	0.00	0.96	77%	52	22%	49	51%	49	50%	52
34	101	Goed	1.23	0.27	2.97	0.09	75%	53	65%	48	78%	51	62%	50

* = significant ($p < 0,05$)

Noot: In tabel 2 zijn de resultaten weergegeven die uit de tweewegsvariantie-analyse zijn gebleken. In de eerste kolom staat het nummer van de vraag in de vragenlijst. In de tweede kolom wordt het totaal aantal proefpersonen (N) weergegeven die het desbetreffende item ingevuld hebben. In de derde kolom wordt weergegeven welke van de twee paarden in SPSS gecodeerd is als 1. Wanneer een frame gecodeerd is als 1, betekent het dat alle cijfers in de volgende kolommen geïnterpreteerd kunnen worden in termen van het frame gecodeerd als '1'. In kolom vier, vijf, zes en zeven worden de F- en p-waarden gegeven voor een mogelijk hoofdeffect van grootste proportie of toegenomen proportie. De laatste acht kolommen bevatten de percentages en het aantal proefpersonen (N) dat bijvoorbeeld in termen van de grootste proportie geframed hebben.

In bovenstaande tabel zijn alle resultaten van de items weergegeven die uit een tweewegsvariantie-analyse zijn gekomen. De grijs gekleurde rijen staan voor de vragen die een staafdiagram bevatten. De wit gekleurde rijen staan voor de items die vragen bevatten met alleen tekst. De eerste kolom geeft het nummer van de vraag/het item aan, zoals deze in de vragenlijst met scenario's te vinden is. In totaal hebben 101 proefpersonen vraag één ingevuld. In SPSS is 'aardbeien' als 1 gecodeerd en 'sinaasappels' als 0. Om de percentages uit de laatste vier kolommen te mogen interpreteren, moet eerst gekeken worden naar de kolommen waarin aangegeven is of er een significant hoofdeffect van grootste/toegenomen proportie gevonden is. Om item 1 als voorbeeld te nemen, staat bij beide hoofdeffecten een *. Deze geeft aan dat de hoofdeffecten significant zijn bij $p < 0.05$. Bij item 1 zijn beide hoofdeffecten significant. Dit betekent dat de resultaten uit de laatste kolommen geïnterpreteerd mogen worden.

Als voorbeeld kan gekeken worden naar item 1. Uit de resultaten is gebleken dat wanneer de grootste proportie 'aardbeien' is, en het drankje dus voor het grootste gedeelte uit aardbeien bestaat, 75% van de proefpersonen het drankje aan de hand van 'aardbeien' heeft beschreven. Dat betekent dat 25% van de proefpersonen het drankje het liefst beschrijft in termen van 'sinaasappels', ook al is 'aardbeien' de grootste proportie. De kolom van de kleinste proportie kan op dezelfde manier afgelezen worden. Wat betreft de toegenomen proportie, kan gezegd worden dat wanneer 'aardbeien' de proportie is die toeneemt, 75% van de proefpersonen de situatie beschrijft in termen van 'aardbeien', ook al zijn de 'aardbeien' de kleinste proportie. Daarentegen beschrijft 25% van de proefpersonen de situatie niet in termen van 'aardbeien', maar in termen van 'sinaasappel' ook al is 'aardbeien' de proportie die toeneemt. De laatste kolom van afgenomen proportie kan op dezelfde manier afgelezen worden.

De grootste proportie

In totaal zijn er tien hoofdeffecten voor de grootste proportie gevonden, op de volgende items: 'aardbeien', 'mannen', 'softbal', 'body lotion', 'prijs', 'gewonnen', 'schapen', 'katten', 'Snickers' en 'tomatensoep'. De bijbehorende percentages kunnen afgelezen worden uit de tabel. Bij item 24 over het 'winnen' of 'verliezen' van een wedstrijd is er een opvallend hoog percentage proefpersonen (96%) dat een wedstrijd het liefst beschrijft in termen van 'winnen', wanneer dit de grootste proportie is. Hetzelfde geldt voor item 21 waar gevraagd wordt naar 'prijs' of 'geen prijs' winnen bij een loterij. Het is gebleken dat het merendeel (88%) de situatie het liefste beschrijft in termen van 'een prijs', wanneer dit de grootste proportie is in plaats van 'geen prijs' winnen.

De stijgende proportie

Een hoofdeffect op de toegenomen proportie geldt voor de items met 'aardbeien', 'raken' en 'slagen'. Opvallend zijn de bijbehorende percentages van de items. Zo beschrijft 75% van de proefpersonen de situatie in item 1 het liefste aan de hand van 'aardbeien', wanneer dit de toenemende proportie is. 89% van de proefpersonen beschrijft in item 12 de situatie in termen van 'raken', als dit de toenemende proportie is. Daarnaast beschrijft 84% van de proefpersonen item 16, over 'slagen' en 'zakken' van de inburgeringscursus, de situatie het liefst in termen van 'slagen', wanneer dit de toenemende proportie is.

Al met al blijken er de meeste hoofdeffecten van de grootste proportie te zijn. Deze hoofdeffecten kunnen geïnterpreteerd worden, aangezien er op geen van alle items een interactie-effect gevonden is. Het is gebleken dat er een sterke voorkeur voor het ongemarkeerde paardeel bestaat, waardoor het effect van de proportie die de grootste is en stijgt, uitblijft.

Extra analyse: Item 3

Naast de items te analyseren aan de hand van hoofd- en/of interactie-effecten, is er ook gekeken naar een mogelijk verschil in het gegeven antwoord op vraag drie ('mannen' versus 'vrouwen') in combinatie met het geslacht van de proefpersonen. Het is voorstelbaar dat geslacht invloed heeft op een item waarin gevraagd wordt naar een keuze tussen sekse. Met behulp van een driewegsvariantie-analyse is gekeken naar een mogelijk interactie-effect. Uit de analyse bleek dat er een significant effect gevonden is ($F(1,93)=4.84;p=0.03$) op de driewegsinteractie. Er is gebleken dat met name de kleinste proportie hierop van invloed is. Op het moment dat de proportie het grootste is en toeneemt, framede 100% van de mannen ($N=8$) in termen van 'mannen', terwijl 60% van de vrouwen ($N=17$) op dat moment in termen van 'mannen' framede. Als 'mannen' de kleinste en afnemende proportie is, dan framede toch 58% van de mannen ($N=12$) in termen van 'mannen', terwijl slechts 27% van de vrouwen ($N=15$) framede in termen van 'mannen'. Ondanks deze driewegsinteractie blijft het hoofdeffect voor de grootste proportie bestaan ($F(1,97)=17.77;p<0.001$). Bij dit item beschrijft 76% van de proefpersonen de manvrouw-verhouding het liefst in termen van 'mannen', als dit de grootste proportie is.

Vormgeving: staafdiagrammen versus tekst-items

Tevens is gekeken naar het verschil tussen de items wat betreft vormgeving. Zoals eerder genoemd zijn de grijs gekleurde rijen de items die een staafdiagram bevatten. De overige witte rijen zijn items die uit tekst bestaan. Op de items met staafdiagrammen zijn zes significante hoofdeffecten gevonden op de grootste proportie met staafdiagrammen en een significant hoofdeffect voor de toenemende proportie. Opvallend

zijn de resultaten van items 21 en 24. In item 21 framede 88% van de proefpersonen in termen van 'prijs', wanneer dit de grootste proportie is. En item 24, waarbij maar liefst 96% van de proefpersonen framede in termen van 'gewonnen', wanneer dit de grootste proportie is.

Op de items met tekst-vragen zijn er vier significante hoofdeffecten voor de grootste proportie gevonden en twee significante hoofdeffecten voor de toenemende proportie gevonden. Bij de tekst-items geldt voor het hoofdeffect van de grootste proporties dat de vier significante effecten tussen de 72% – 77% van de proefpersonen ligt, die framen in termen van de grootste proportie. Opvallend is item 12, waarin 89% van de proefpersonen gekozen heeft om te framen in termen van 'raken', wanneer dit de stijgende proportie is. Het andere significante hoofdeffect is gevonden voor item 16, waarbij 84% van de proefpersonen framede in termen van 'slagen', wanneer dit de stijgende proportie is.

Symmetrische versus asymmetrische paardelen

Tot slot is gekeken naar het verschil tussen symmetrische paardelen en asymmetrische paardelen in de items. Voor de symmetrische items is er acht keer een hoofdeffect gevonden voor de grootste proportie en één hoofdeffect voor de stijgende proportie. Voor de asymmetrische items zijn er twee hoofdeffecten gevonden voor de grootste proportie en twee hoofdeffecten voor de stijgende proportie. De meeste verschillen zijn dus te vinden bij de symmetrische paardelen.

4. Conclusie/discussie

Dit onderzoek draagt bij aan het verklaren van framingkeuzen. In de inleiding zijn een aantal vragen opgeroepen die resulteerden in de volgende hoofdvraag: *Wat voor effect heeft een toename wanneer de proportie (nog steeds) de kleinste is en welk effect heeft de vormgeving hierbij, wanneer een statische vraag gesteld wordt?*

De vraag zal opgedeeld worden in twee delen, namelijk een deel over de kleinste en stijgende proportie, en daarnaast het deel over de vormgeving. Bij het beantwoorden van de hoofdvraag zullen tevens verschillen tussen symmetrische en asymmetrische paarden meegenomen worden.

Grootste proportie

Zoals in de inleiding vermeld, is uit verschillende onderzoeken gebleken dat bij ongelijke verdeeldheid van equivalente frames eerder gekozen zal worden voor het frame met de grootste proportie (Holleman en Pander Maat, nog te publiceren; Sher en McKenzie, 2006). Als antwoord op het eerste deel van de hoofdvraag, kan na dit onderzoek ook gezegd worden dat de meeste effecten gevonden zijn voor framing in termen van de grootste proportie. Dit betekent dat de proefpersonen prefereren om te framen in termen van 'de grootste' in plaats van 'de kleinste'. Dit resultaat strookt met het effect dat Holleman en Pander Maat verwachtten. De verwachting van Holleman & Pander Maat (2011) was namelijk dat wanneer er een statische taak gegeven wordt, er een voorkeur bestaat voor framing in termen van de grootste proportie.

Stijgende proportie

Naast het effect van de grootste proportie zijn er slechts drie effecten gevonden voor de stijgende proportie. Slechts op de items met 'aardbeien', 'raken' en 'slagen' zijn effecten gevonden, wanneer dit onderdeel de stijgende proportie was. Als deelantwoord op de hoofdvraag, kan gezegd worden dat een toename geen invloed heeft. Wat betreft de stijgende proportie wordt in onderzoek van Sher en McKenzie (2006) gesteld dat de stijgende proportie een voorkeur geniet ten opzichte van de dalende proportie. De resultaten van dit onderzoek komen hiermee overeen, maar er zijn te weinig significante resultaten voor de stijgende/dalende proportie om te kunnen generaliseren. Het komt erop neer dat de grootste proportie in alle gevallen de overhand heeft ongeacht of de proportie stijgt of daalt. De oorzaak hiervoor kan liggen in de gegeven statische taak.

Statische taak

Bij een statische taak wordt louter gekeken naar een toestand of situatie op een specifiek moment. Door de focus op één moment, kan door de proefpersoon minder aandacht geschonken zijn aan de voorgaande situatie. Voor de hand liggend lijkt een effect van stijgende proportie voor de dynamische taak, echter is dat in dit onderzoek niet bekeken. In vervolgonderzoek zou specifieke aandacht geschonken kunnen worden aan de verschillen tussen dynamische en statische taken. Daarbij zou het bijvoorbeeld belangrijk zijn om een vraag aangaande een statische taak, op verschillende manieren te formuleren.

Bijzonderheden item 3: 'mannen' versus 'vrouwen'

Wat betreft het item waarin een keuze gemaakt moest worden tussen framen in termen van 'mannen' of 'vrouwen', kan gezegd worden dat mannen vaker framen in termen van 'mannen', zeker wanneer dit de grootste proportie is. Het is gebleken dat mannen aanzienlijk meer framen in termen van 'mannen' dan vrouwen, zelfs wanneer 'mannen' de kleinste en afnemende proportie is. Uitgaande van het cultural saliency principe is het onderdeel 'mannen' ongemarkeerd. Uit dit onderzoek is gebleken dat mannen het liefst framen in termen van 'mannen', hiermee wordt het cultural saliency principe van Givón (1995) bevestigd. Vrouwen framen echter niet relatief meer in termen van 'vrouwen'.

Vormgeving

In dit onderzoek is ook gekeken naar de vormgeving van de items. De gegevens in de items zijn gepresenteerd met een staafdiagram of in tekstvorm. Er is gebleken dat er geen verschillen te wijten zijn aan één van de twee presentatievormen. Er blijken enkele significante effecten meer te zijn op de items met staafdiagrammen, dan op de items in tekstvorm. Er kunnen echter geen uitspraken gedaan worden op basis van dit geringe aantal significante effecten. Uit het commentaar van de proefpersonen na deelname, is gebleken dat de staafdiagrammen hoger gewaardeerd werden dan de tekst-items. Het zou interessant zijn om deze waardering voor presentatievormen nader te onderzoeken. De vormgeving zou naar mijn inziens grote invloed hebben op framingskeuze, omdat waardering van de vragenlijst een grotere rol zou kunnen spelen dan men misschien denkt of dan tot nu toe gebleken is. Daarnaast moet bij de interpretatie van de resultaten ook rekening gehouden worden met het figure-ground effect. Ondanks dat er in dit onderzoek aandacht aan besteed is, kan dit effect mogelijk toch opgetreden zijn. Vervolgonderzoek of pre-testing zou wellicht een uitkomst kunnen bieden.

Symmetrische versus asymmetrische paardelen

Tot slot zal hier het verschil tussen symmetrische en asymmetrische paardelen besproken worden. Op de symmetrische paardelen zijn de meeste effecten gevonden. Dit is tegen de verwachtingen in van het principe van gemarkeerde en ongemarkeerde paardelen, waarbij juist verwacht werd dat de meeste effecten gevonden zouden worden voor de asymmetrische paardelen. Asymmetrische paardelen bevatten een gemarkeerde paardeel en een ongemarkeerde paardeel. Het ongemarkeerde deel, zoals 'winnen' wordt hierbij geprefereerd boven het gemarkeerde paardeel 'verliezen'. Aan de hand van de resultaten zou afgevraagd kunnen worden of symmetrische paardelen wel zo symmetrisch zijn als ze lijken. Aan de hand van dit onderzoek zou gezegd kunnen worden dat er toch een voorkeur voor een van de twee frames bestaat en symmetrische paardelen dus niet zo symmetrisch zijn als het lijkt. Dit zou als men praktisch nadenkt aan het verschil tussen aardbeien en sinaasappels kunnen liggen. Het is mogelijk dat wanneer iemand meer van aardbeien houdt, ook zal framen in termen van 'aardbeien'.

Gemarkeerdheid

In veel van de gevallen is er een voorkeur voor het ongemarkeerde paardeel. Een voorbeeld is item 24, waarin gesproken wordt over 'winnen' en 'verliezen'. Gezien, bijvoorbeeld in item 24, 96% van de proefpersonen framede in termen van 'winnen', zou gezegd kunnen worden dat dit de ongemarkeerde versie van het paardeel is. Dit strookt met wat Holleman en Pander Maat (2009) eerder hebben genoemd. Het lijkt 'normaler' te zijn om te framen in termen van 'winnen'.

4.1 Vervolgonderzoek

Met betrekking tot de bovenstaande conclusies, zijn er een aantal punten waar rekening mee gehouden moet worden bij de beoordeling van de resultaten en vervolgonderzoek.

Wat betreft de scenario's moet rekening gehouden worden met de spanningsboog van de proefpersonen. Veel proefpersonen leken hun concentratie te verliezen, naarmate zij in de vragenlijst vorderden. De lengte van de scenario's en fillers is een groot kritiekpunt, aangezien deze te lang werd bevonden door de proefpersonen.

Daarnaast was het de bedoeling om fillers toe te voegen aan de scenario's om de proefpersonen af te leiden van de daadwerkelijke taak. Tijdens het onderzoekstraject kreeg ik vaak het idee dat de proefpersonen te veel afgeleid werden door de fillers en daardoor de tekstjes meerdere malen doorlazen of extra vragen stelden omtrent de fillers. Bovendien bleken de fillers vanaf het begin al ontdekt als 'onzinvragen'. Proefpersonen gingen hierdoor, zowel de fillers, als de items scannend lezen. Dit doet natuurlijk afbreuk aan de nauwkeurigheid van invullen. Naar aanleiding van deze opmerkingen over de scenario's, is het voor toekomstig onderzoek belangrijk om aandacht te besteden aan de vorming van de fillers en de hoeveelheid vragen. Daarbij zou ook gekeken moeten worden naar de hoeveelheid informatie die gegeven wordt per vraag. Uiteraard kunnen niet alle factoren uitgesloten worden, maar door voortdurende verbetering moeten de waardering van de vragenlijst uiteindelijk hoger kunnen zijn.

Verder is het voor vervolgonderzoek van belang rekening te houden met de manier waarop de vraag gepresenteerd wordt. Dit kan gedaan worden door middel van verschil aan te brengen binnen een item, door informatie op verschillende manieren te presenteren. Een voorbeeld hiervan is 'de plaatsing van

de statische taak' te veranderen per item. Hierdoor worden de proefpersonen gedwongen alle bijbehorende informatie te lezen. Dit hangt echter samen met het bovengenoemde punt, dat de hoeveelheid tekst wellicht te veel is per item. Bovendien zou getracht kunnen worden om de statische taak anders te formuleren dan nu is gedaan.

Onder 'presentatie' valt ook de vormgeving van items; in dit geval staafdiagrammen en tekstitems. Er zou meer onderzoek gedaan moeten worden naar de weergave van verscheidene presentatievormen (tabellen, staafdiagrammen, taartdiagrammen, tekstvormen, lijndiagrammen etc.). Door de vele mogelijkheden, van bijvoorbeeld een staafdiagram, wordt het moeilijk om een vergelijking tussen presentatievormen te maken. Er zou eerst onderzoek gedaan moeten worden naar deze mogelijkheden. Hierbij moet onder andere gekeken worden naar de schaalverdeling, de (kleur-)invulling van de staven en de grootte van het diagram. Daarnaast zou grondiger onderzocht moeten worden hoe de verscheidene presentatievormen precies werken en welke mogelijke effecten dat zou kunnen geven.

Tevens zou het waardevol kunnen zijn om in vervolgonderzoek gebruik te maken van een eye-tracking-test. Deze eye-tracking-test zou wellicht kunnen aangeven waar de aandacht van de proefpersoon als eerste naartoe getrokken wordt, bij het zien van een staafdiagram. 'De eerste blik' zou mogelijk verband kunnen hebben met het uiteindelijke frame dat de proefpersoon kiest. Het zou het de moeite waard zijn om te kijken of de resultaten uit een eye-tracking-test overeenkomen met de eerder gevonden resultaten voor framing in termen van de grootste en/of de stijgende proportie, zoals in dit onderzoek. Daarnaast zou het interessant zijn om te kijken of 'deze eerste blik' ook de uiteindelijke keuze van framing is.

Tot slot zou er meer onderzoek gedaan moeten worden naar het geven van open taken, gezien er in huidige onderzoeken vooral gekeken is naar gesloten vragen. Open taken zouden mogelijk geheel andere resultaten op kunnen leveren, omdat de proefpersonen dan vrij zijn om een situatie te beschrijven. Hierbij worden geen richtlijnen gegeven. Hierdoor sluit men het effect van sturing door de vragenlijst uit. Het zou interessant zijn om te zien hoe proefpersonen een situatie interpreteren zonder enige sturing.

5. Literatuurlijst

- Givón, T. (1995) *Functionalism and grammar*. John Benjamins, Amsterdam.
- Holleman, B. en Pander Maat, H. (nog te publiceren)
- Holleman, B. en Pander Maat, H. (2009), The pragmatics of profiling. Framing in text interpretation and text production. *Journal of Pragmatics* 41 (11), 2204-2221.
- Holleman, B. en Pander Maat, H. (2011) *80% slaagkans of 20% zakkans?* Grootste en groeiende proporties in attribuutframing. Lezing aan de Universiteit van Leiden.
- Levin, I., en Gaeth, G.J. (1988), How consumers are affected by the framing of attribute information before and after consuming the product. In: *Journal of Consumer Research* 15, 374-378
- Levin, I., Schneider, S, Gaeth, G. (1998), All Frames Are Not Created Equal: A Typology and Critical Analysis of Framing Effects, *Organizational behavior and human decision processes*. 76, Issue: 2, pp: 149-188
- McKenzie C. en J. Nelson (2003), What a speaker's frame of reference reveals: reference points, frame selection and framing effects. In: *Psychonomic Bulletin & Review* 10, 596-602
- Sher S. en C.R.M. McKenzie (2006), Information leakage from logically equivalent frames. In: *Cognition* 101/3, 467-494.
- Spijker, A. (2008) *Hoe vol is een half leeg glas? Een onderzoek naar framingeffecten in online onderzoekstaken*. Masterscriptie. Universiteit Utrecht: Utrecht
- Todorovic, D. (2011) What is the origin of the gestalt principles? In: *Humana.Mente Journal of Philosophical Studies*, Vol. 17, p. 1–20
- Tversky, B, Zacks, J., Lee, P., en Heiser, J. (2000). Lines, blobs, crosses, and arrows: Diagrammatic communication with schematic figures. In M. Anderson, P. Cheng, and V. Haarslev (Editors). *Theory and application of diagrams*. Pp. 221-230. Berlin: Springer.
- Zacks, J. and Tversky, B. (1999). Bars and lines: A study of graphic communication. *Memory and Cognition*, 27, 1073-1079.

5.1 Tabellen- en voorbeeldenlijst

Tabel 1 – Overzicht van opleidingsniveau

Tabel 2 - weergave van alle resultaten met tweewegsvariantie-analyse voor de items

Voorbeeld 1 – Filler variant 1: vraag 6

Voorbeeld 2 – Filler variant 2: vraag 11

Voorbeeld 3 – Weergave van alle kwantiteiten in de staafdiagrammen op item 1

6. Bijlagen

- Bijlage 1 – scenario's versie 1
- Bijlage 2 – scenario's versie 2
- Bijlage 3 – scenario's versie 3
- Bijlage 4 – scenario's versie 4
- Bijlage 5 – Schema van de items en fillers
- Bijlage 6 – SPSS output
- Bijlage 7 – Datafile + codeboek (op de CD in de bijlage)